

PAPER DETAILS

TITLE: İLK 500 SANAYİ KURULUSUNDA YABANCI SERMAYE PAYININ SEKTÖREL ANALİZİ VE
BAZİ GÖSTERGELER İTİBARIYLA YABANCI SERMAYELİ İŞLETMELERİN PERFORMANSLARI

AUTHORS: Recep DÜZGÜN, Oguzhan TÜRKER, Eyyup ECEVİT

PAGES: 135-160

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66548>

İLK 500 SANAYİ KURULUŞUNDA YABANCI SERMAYE PAYININ SEKTÖREL ANALİZİ VE BAZI GÖSTERGELER İTİBARI İLE YABANCI SERMAYELİ İŞLETMELERİN PERFORMANSLARI

Recep DÜZGÜN *
Oğuzhan TÜRKER **
Eyyup ECEVİT ***

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin ilk 500 şirketinin sermaye yapısını sektörel olarak incelemek ve yabancı sermayeli şirketlerin firma sayısı, üretimden satışlar, dönem kârı, ihracat ve istihdam açısından gösterdikleri performansları ortaya koymaktır. Türkiye'de 1993-2006 yılları arasında ilk 500 büyük firma içerisinde, yabancı sermaye ortaklı veya tamamen yabancı sermayeli firmaların sektörel bakımdan gösterdikleri performansları tablollaştırılarak incelenmiştir. Analiz sonucunda yabancı sermayeli firmaların sektörlerin çoğunda faaliyetlerini kârla kapattıkları görülmüştür. Yabancı sermayeli firmalar hemen hemen her sektörde kendine önemli bir yer edinmişlerdir. Bu durum, özel ve kamu sermayeli yerli firmalarla, yabancı sermayeli firmaların rekabetini artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İlk 500 Sanayi Kuruluşu, Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımları, Yabancı Sermayeli Firma.

THE SECTOREL ANALYSIS OF FOREIGN CAPITAL SHARE IN FIRST 500 INDUSTRY ENTERPRISES AND THE PERFORMANCE OF THE FIRMS WITH FOREIGN CAPITAL CONCERNING SOME INDICATORS

ABSTRACT

The aim of this paper is to investigate the capital structure of capital of Turkey's first 500 firms in regards of sectors and to present the foreign direct investment firms' performance in terms of firm numbers, sales from production, profits, exports and employment. Sectoral performance of the first 500 industry enterprises – with foreigner partners or with whole capital is from outside – analysed by using tables for the period between 1993-2006. As a result of the analysis, it appeared that the firms with foreign capital made a profit in most of the sectors. The firms with foreign capital have an important place nearly in all sectors. This situation raises the competition between national firms with private and government capital and the firms with foreign capital.

Keywords: First 500 Industry Enterprises, Foreign Direct Investment, Firms with Foreign Capital.

* Yrd. Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

** Arş. Gör. Dr. Erciyes Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

*** Yrd. Doç. Dr. Bozok Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

Makalenin kabul tarihi: Mayıs 2009

GİRİŞ

Küreselleşmenin bir sonucu olarak ekonomi ve ticarete liberalleşme artmış, bununla birlikte sermayenin serbest dolaşımı hız kazanmıştır. Bunun yanı sıra üretim faaliyetlerinin belli bir coğrafi bölgede yoğunlaşma süreci kaybolmuş, sınırlar ötesi ve işletmeler arasındaki işbirliği ve yabancı sermaye yatırımları artmıştır.

Gelişmiş ülkeler, rekabet güçlerini artırmada gerekli olan ucuz işgücü ve hammaddeden, daha uygun yasal düzenlemelerden, vergilendirme şartlarından yararlanabilmek için sermaye ve teknoloji transferi yoluna gitmişlerdir. Gelişmekte olan ülkeler ise sermaye ve teknoloji yetersizliğini gidermek amacıyla mal ve faktör akımlarında, dolayısıyla sermaye hareketlerinde serbestleşmeye gitmişlerdir. Bu serbestleşme dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının artmasına neden olmuştur. Dolaysız yabancı sermaye yatırımları, bir şirketin üretimini, kurulu bulunduğu ülkenin sınırlarının ötesinde yapmak üzere ana merkezinin dışındaki ülkelerde üretim tesisi kurması veya mevcut üretim tesislerini satın almasıdır. Çok uluslu işletmelerin yapmış olduğu söz konusu yatırımlar öylesine önemli hale gelmiştir ki birçok şirketin hasılatı bazı ülkelerin GSMH'sine eşit veya daha fazla düzeyde gerçekleşmiştir. Bu açıdan bakıldığında çok uluslu işletmelerin ve buna bağlı olarak dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının önemi ortadadır.

Dolaysız yabancı sermayenin ekonomik büyümedeki belirleyicilik işlevi bu unsurun sektörel dağılımında önem kazanmaktadır. Böylece yabancı sermayenin uzmanlığı üretken olabilmektedir. Bu husus Türkiye ekonomisi açısından önem taşımaktadır. Çünkü Türkiye'nin şimdiye kadar uyguladığı planlı kalkınma modelinde sektörel yapıdaki değişim önemli bir hedef olarak benimsenmiştir. Dolayısıyla Türkiye'deki dolaysız yabancı sermaye yatırımlarını sektörel açıdan ortaya koymak önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin ilk 500 şirketinin sermaye yapısını sektörel olarak incelemek ve yabancı sermayeli şirketlerin firma sayısı, üretimden satışlar, dönem kârı, ihracat ve istihdam açısından gösterdikleri performansları ortaya koymaktır. Türkiye'nin ilk 500 büyük sanayi kuruluşu bir nevi Türkiye ekonomisinin bir aynası niteliğini taşımaktadır. Yapılan analiz bu bakımdan önem arz etmektedir.

Çalışmada ilk olarak dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının avantajları, dezavantajları ve ekonomik etkileri ele alınacaktır. Ardından Türkiye'de dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının tarihsel gelişimi incelenecektir. Daha sonra veri seti ve yöntem açıklanacaktır. Son olarak ilk 500 şirketin yabancı sermaye durumuyla ilgili sektörel bulgular ortaya konacaktır.

I. DOLAYSIZ YABANCI SERMAYENİN AVANTAJLARI, DEZAVANTAJLARI VE EKONOMİK ETKİLERİ

A. DOLAYSIZ YABANCI SERMAYENİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Literatürde dolaysız yabancı sermayenin gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyduğu sermaye birikimini sağlama da önemli bir yeri olduğu vurgulanmaktadır. Bu temel katkının yanı sıra bir çok avantaj ve dezavantajları vardır.

Dolaysız yabancı sermayenin yatırım yapılan ülkeye sağladığı avantajlar şöyle sıralanabilir: Sermaye açığını kapatmak, üretimi artırmak, istihdam sağlamak, ülke içinde sağlıklı bir rekabet ortamı yaratmak, ülkeye yeni teknolojiler kazandırmak (Oksay, 1998). Dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının başlıca dezavantajları ise şunlardır: Ev sahibi ülke ekonomisinin kilit sektörlerinin yabancı ülkelerin denetimi altına sokulması ve ekonomik bütünlüğün bozulması, gümrük vergileri ve dış ticaret kısıtlamalarının aşılması, yerli şirketler karşısında yabancı sermayeli şirketlerin yüksek sermaye, teknoloji, yöneticilik bilgisi gibi artıları sayesinde haksız rekabet üstünlüğü sağlaması, aşırı kâr transferiyle o ülkenin ödemeler dengesinin bozulması ve yeni teknolojiyi kendi ülkelerinde üreterek ev sahibi ülkeleri bu teknolojileri ithal etmek suretiyle teknolojik bağımlılık yaratılması (Saatcioğlu, 2002).

B. DOLAYSIZ YABANCI SERMAYENİN EKONOMİK ETKİLERİ

Dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının, yatırım yapılan ülkelerin ekonomileri üzerinde çeşitli açılardan etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler büyüme, verimlilik, tasarruf ve yatırım, istihdam, teknoloji ve yöntem bilgisi başlıkları altında toplanabilir (Şen ve Karagöz, 2005: s. 1069).

Literatürde bu etkilerden en fazla büyüme ve istihdam üzerinde durulmaktadır. Dolaysız yabancı sermaye, fakirlik kısır döngüsü içinde bulunan ülkelerin sermaye birikimini hızlandırarak, üretim kapasitesinin ve büyüme oranının artmasına neden olmaktadır (Şimşek ve Behdioğlu, 2006: s. 52). Yabancı yatırımlar yatırım yapılan ülkelere yeni bilgiler getirerek, büyümenin kaynaklarından birisi olan bilgi stokunun artmasına neden olur. Bu ise gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki bilgi açığının azalmasına yardımcı olur. Böylece yabancı yatırımlar büyümeyi olumlu etkilemektedir (Romer, 1993: 548).

Borensztein vd. (1995), Kumar ve Pradhan (2002) gelişmekte olan ülke ekonomileri üzerinde uygulamalı çalışma yapmışlar ve yabancı yatırımların büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu bulmuşlardır. Kim ve Seo (2003) da yapmış oldukları çalışmada yabancı sermayenin büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Bilgili, Düzgün ve Uğurlu'nun (2007) 1992-2004 dönemi itibarıyla Türkiye ekonomisi üzerinde yapmış oldukları çalışmada yabancı sermayedeki artışın büyümeyi artırıcı etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kula (2003), Türkiye ekonomisi üzerinde yaptığı bir çalışmada dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının finansal sermaye hareketlerine oranla daha olumlu etkilediğini ortaya koymuştur. Mencinger (2003), dolaysız yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ile analiz etmiş ve iki değişken arasında dolaysız yabancı sermayeden büyümeye doğru pozitif ilişki olduğunu bulmuştur. Afşar (2007), dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının dışsal etkilerine değinmiştir. Yazara göre özellikle turizm sektörüne yapılan dolaysız yabancı sermaye yatırımları, uluslararası ticareti geliştirme, bireylerin satın alma gücünü artırması, ticaret hayatında verimliliği artırması gibi pozitif dışsal ekonomilerine neden olmaktadır. Dees (1998), Bosworth ve Collins (1999), De Mello (1999) gibi yazarlar da dolaysız yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki bulmuşlardır.

Alagöz vd. (2008), Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini incelemişler ve analiz sonucunda söz konusu iki faktör arasında nedensellik ilişkisi bulamamışlardır. Değer ve Emsen (2006), Merkezi Batı Asya Ülkeleri için dolaysız yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemiyle test etmişlerdir. Sonuçta bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır.

Yabancı sermayenin ülke ekonomisi üzerindeki etkilerinden biri de istihdam üzerinde görülmektedir. Yabancı sermayenin istihdam üzerinde “istihdam yaratma etkisi”, “işgücünün niteliği ve verimlilik üzerine etkisi” ve “ücretler üzerine etkisi” olmak üzere üç açıdan etkide bulunmaktadır (Gündoğan, 2002: 20). İstihdam yaratma etkisi dolaysız istihdam yaratma ve dolaylı istihdam yaratma etkisi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yabancı sermayenin kurmuş olduğu fabrika ya da üretim tesisinde yatırım yapılan ülkedeki işgücünü istihdam etmesi dolaysız istihdam yaratma etkisidir. Bir taraftan yabancı sermayenin ürettiği mallar yerli endüstrilerde girdi olarak kullanıldıkça ve öbür taraftan üretim için diğer girdiler yerli endüstrilerden sağlandıkça dolaylı istihdam etkisi ortaya çıkacaktır.

Yabancı sermayeli firmalar genellikle ev sahibi ülkeden daha ileri teknolojileri kullanırlar. Bu nedenle istihdam edilen yeni işçilerin bir eğitim sürecinden geçirilmeleri gerekmektedir. Eğitilen işçiler yabancı şirketlerden ayrılıp yerli şirketlerde çalışmaya başlayınca ekonomi açısından işgücünün eğitime net bir katkı sağlanmış olmaktadır. Ayrıca yabancı şirketler ev sahibi şirketlere oranla daha büyük ölçekli, daha fazla sermayeye sahip olduğu ve daha nitelikli işgücünü istihdam ettiği için yerli firmalardan daha verimli çalışabilmektedirler.

Yabancı sermayeli firmalar yatırım yapılan ülkedeki nitelikli işgücünü çekmek amacıyla o ülkedeki ortalama ücretin üzerinde ücret öderler. Bu ise yüksek ücret alan işgücünün refah düzeylerinin yükselmesine neden olur (Gündoğan, 2002: 21-27). Şimşek ve Behdioğlu (2006) yapmış oldukları uygulamalı çalışmada yabancı sermaye yatırımları ile istihdam edilen işgücü arasında poziti-

tif yönlü bir ilişki bulmuşlardır. Yani yabancı sermaye yatırımlarındaki artış istihdamı artırmaktadır.

II. TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Yabancı sermayenin Türkiye'ye girişi 1838 yılında İngiltere ile imzalanan Ticaret anlaşmasına dayanmaktadır. Bu anlaşma ile İngiltere'ye tanınan ayrıcalıklar, bir süre sonra tüm Avrupa ülkeleri için geçerli hale getirilmiştir. Bu dönemde yabancı şirketler elektrik, telefon, havagazı, demiryolu, liman işletmeciliği gibi altyapı ve ulaştırma ile banka ve sigortacılık gibi hizmet sektörlerinde yoğun bir şekilde faaliyette bulunmuşlardır. Yabancı şirketler madencilik ve ulaştırma sektörlerinde önemli yatırımlar yapmışlardır. 1870-1911 yılları arasında verilen 238 maden işletme imtiyaz belgesinin 109'u yabancılara, 67'si azınlıklara verilmiştir. Ulaştırma sektöründe sermayenin %42'si Fransız, %41'i Alman ve %17'si İngiliz şirketlerine aittir.

1920-1930 döneminde yabancı sermaye ulusal kimlikle, Türk adını kullanarak veya Türk ortaklar edinerek ülkeye girme yolunu seçmiştir. Bu dönemde kurulan 201 Türk Anonim Şirketi'nin 66'sında yabancı sermayenin payı vardır. 1950 yılında Demokrat Parti'nin hükümetin başına gelmesiyle birlikte yabancı sermaye ile ilgili liberal bir politika izlenmiştir. Bu dönemde "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" çıkarılmıştır. Ancak uygulamadaki güçlükler yüzünden beklenin altında bir yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir. 1980 yılında alınan 24 Ocak kararları ile birlikte, yabancı sermayeye ilişkin yasalar basitleştirilmiş ve uygulamadaki bürokrasi azaltılmıştır. Bunun sonucunda yabancı sermaye girişinde önemli artışlar görülmüştür. 1985-1990 arasında Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketlerin sayısında çok önemli artışlar olmuştur. 1979 yılında yabancı sermayeli şirket sayısı 99 iken, bu sayı 1985 yılında 421'e, 1990 yılında ise 1813'e yükselmiştir (Fidan, 1993: 130-133).

1995'te 95/6990 sayılı yabancı çerçeve kararı yürürlüğe girmiştir. Söz konusu çerçeve kararı ile yabancı sermaye rejimi liberal hale getirilmiş ve formaliteler kısmen azaltılmıştır. 1996 yılında AB ile gümrük birliği kurulmasına rağmen dolaysız yabancı sermaye yatırımlarını çekmede fazla etkili olmadığı görülmüştür. 2001'de yerli ve yabancı yatırımların artırılması amacıyla hazırlanan "Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı" Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Bu kapsamda dolaysız yabancı sermaye yatırımları ile ilgili bazı düzenlemeler yapılmış ve 2003 yılında yabancılardan çalışma izinleri hakkında kanun çıkarılmıştır (Şimşek ve Behdioğlu, 2006: 57).

Tablo 1'de 1981-2008 dönemi itibarıyla dolaysız yabancı sermayenin gelişimi verilmiştir.

24 Ocak 1980 kararlarının yabancı sermayeye ilişkin bürokrasiyi azaltmasıyla birlikte yabancı sermaye girişinde büyük bir artış olmuştur. Özellikle 1985-1992 arasında yabancı sermaye girişi yaklaşık 10 kat artmış ve 99 milyon

dolardan 911 milyon dolara yükselmiştir. 1992-1999 arasında yabancı sermaye girişinde inişler ve çıkışlar yaşanmıştır.

Tablo 1: Türkiye’de Dolaysız Yabancı Sermaye’nin Gelişimi
(1981-2008, Milyon Dolar)

Yıllar	İzinler		Gerçekleşen		Net
	Kümülatif	Yıllık	Girişler	Çıkışlar	
1981	338	338	141	46	95
1982	505	167	103	48	55
1983	608	103	87	41	46
1984	879	271	113	0	113
1985	1,114	235	99	0	99
1986	1,478	364	125	0	125
1987	2,133	655	115	0	115
1988	2,954	821	354	0	354
1989	4,466	1,512	663	0	663
1990	6,327	1,861	684	0	684
1991	8,294	1,967	907	97	810
1992	10,114	1,820	911	67	844
1993	12,178	2,063	746	110	636
1994	13,655	1,477	636	28	608
1995	16,593	2,938	934	49	885
1996	20,429	3,836	914	192	722
1997	22,107	1,678	852	47	805
1998	23,754	1,647	953	13	940
1999	25,454	1,700	813	30	783
2000	28,931	3,477	1,707	725	982
2001	31,656	2,725	3,374	22	3,352
2002	33,899	2,243	622	5	617
2003	35,107	1,208	745	8	737
2004*			1,291	100	1,191
2005*			8,537	336	8,201
2006*			17,814	1,687	16,127
2007*			19,190	2,280	16,190
2008**			614	147	467
Toplam			64,044	6,078	57,966

* 17.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yabancı sermayeli şirketlerin ve şubelerin kuruluşu ve faaliyetlerine ilişkin izin sistemi kaldırılmış olduğundan izine dayalı istatistikler artık yayınlanmamaktadır. Bu nedenle 2004 yılından itibaren izinlerle ilgili veriler yer almamaktadır.

** Ocak ayı itibarıyla gerçekleşen dolaysız yabancı sermaye yatırımları.

Kaynak: DPT, www.dpt.gov.tr Erişim Tarihi: 22.04.2008

2000-2001 arasında yabancı sermaye girişi 1,7 milyar dolardan 3,3 milyar dolara yükselerek yaklaşık iki kat artmıştır. Bu artışın nedeni 2001 yılında çıkarılan “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı”dır. Ancak 2002 yılında yabancı sermaye girişinde büyük bir düşüş yaşanmıştır. Yabancı sermaye

3,3 milyar dolardan 622 milyon dolara gerilemiştir. Bu düşüşün en büyük nedeni 2001 krizidir. Sonraki yıllarda yabancı sermaye girişindeki artma eğilimi yine devam etmiştir. 2004-2005 arasında yaklaşık 4 kat, 2005-2006 arasında ise yaklaşık 2 kat artış olmuştur. Tabloda dikkat çeken bir başka husus ise en fazla sermaye girişi olan yıllarda bile verilen izinlerin ancak onda biri kullanılabilmektedir.

Tablo 2’de ise 1981-2007 dönemi itibariyle Türkiye’de izin verilen dolaysız yabancı sermayenin sektörel dağılımı verilmiştir.

Tablo 2: Türkiye’de İzin Verilen Dolaysız Yabancı Sermaye’nin Sektörel Dağılımı (1981-2007, Milyon Dolar)

Yıllar	İmalat Sanayi		Tarım		Madencilik		Hizmetler	
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
1981	246.54	73	0.86	0	0.98	0	89.13	26
1982	98.54	59	1.06	1	1.97	1	65.43	39
1983	88.93	87	0.03	0	0.02	0	13.76	13
1984	185.92	69	5.93	2	0.25	0	79.26	29
1985	142.89	61	6.37	3	4.26	2	80.97	35
1986	193.47	53	16.86	5	0.86	0	152.81	42
1987	293.91	45	13.00	2	1.25	0	347.08	53
1988	490.68	60	27.35	3	5.62	1	296.87	36
1989	950.13	63	9.36	1	11.69	1	540.59	36
1990	1,214.06	65	65.56	4	47.19	3	534.49	29
1991	1,095.48	56	22.41	1	39.82	2	809.55	41
1992	1,274.28	70	33.59	2	18.96	1	493.13	27
1993	1,568.59	76	21.05	1	11.37	1	462.38	22
1994	1,107.29	75	28.27	2	6.20	0	335.85	23
1995	1,996.48	68	31.74	1	60.62	2	849.48	29
1996	640.59	17	64.10	2	8.54	0	3,122.74	81
1997	871.81	52	12.22	1	26.70	2	767.48	46
1998	1,017.29	62	5.75	0	13.73	1	609.67	37
1999	1,123.22	66	16.19	1	6.76	0	553.40	33
2000	1,105.49	32	59.74	2	5.01	0	2,307.18	66
2001	1,244.59	46	134.38	5	29.11	1	1,317.20	48
2002	892.01	40	32.82	1	17.29	1	1,300.81	58
2003	710.65	59	7.73	1	124.18	10	365.43	30
2004	214	17	4	0	75	6	927	72
2005	789	9	5	0	40	1	7,699	90
2006	1,868	11	6	0	122	1	15,537	88
2007	4,199	22	5	0	341	2	14,090	73

Kaynak: 1) Hazine Müsteşarlığı, <http://www.hazine.gov.tr> Erişim Tarihi: 22.04.2008

2) DPT, www.dpt.gov.tr Erişim Tarihi: 22.04.2008

17.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yabancı sermayeli şirketlerin ve şubelerin kuruluşu ve faaliyetlerine ilişkin izin sistemi kaldırılmış olduğundan izine dayalı istatistikler artık yayınlanmamaktadır. Bu nedenle 2004 yılına kadarki veriler izin verilen dolaysız yabancı sermayeyi, 2004 ve sonraki yıllara ait veriler ise gerçekleşen dolaysız yabancı sermayeyi göstermektedir.

Tabloya göre 1981 yılında imalat sanayi %73'lük oran ile diğer sektörlerle karşılaştırıldığında en büyük paya sahiptir. İmalat sanayini %26 ile hizmetler sektörü takip etmektedir. Tarım ve madenciliğin payı ise çok düşük seviyelerde kalmıştır. İmalat sanayi hizmetler sektörü karşısındaki bu üstünlüğünü 1987 yılı hariç 1996 yılına kadar sürdürmüştür. 1996 yılında ise hizmetler sektöründe çok büyük oranda bir artış olmuş ve %81'lik oran ile imalat sanayinin önüne geçmiştir. Aynı yılda imalat sanayi %17'de kalmıştır. 2003 yılına kadar bu iki sektörde inişler ve çıkışlar yaşanmıştır. 2003 ve sonraki yıllarda ise hizmetler sektörünün payı imalat sanayinden hep yüksek olmuştur. İmalat sanayinin en yüksek paya sahip olduğu yıl %87 ile 1983'tür. Tarımın en yüksek paya sahip olduğu yıl % 5 ile 1986 ve 2001, madenciliğinki %10 ile 2003 ve hizmetlerinki de %90 ile 2005'tir.

III. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Çalışmada, İstanbul Sanayi Odası'nın (İSO) Türkiye'de 1993-2006 yılları arasında faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmalar için hazırladığı verilerden yararlanılarak, ilk 500 büyük firma içerisinde yabancı sermaye ortaklı veya % 100 yabancı sermayeli firmaların sektörel bakımdan gösterdikleri performansları tablolastırılarak incelenmiştir.

Tabloların oluşturulmasında İSO tarafından hazırlanan "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" adlı çalışmadan yararlanılmıştır. Bu çalışma 500 büyük sanayi kuruluşunu çeşitli veriler itibariyle sıralamıştır. Veri setinin başlangıç yılı 1993'dür. Burada yabancı sermayeli firmaların ekonomik potansiyelleri üzerinde durulduğu için, 500 büyük sanayi kuruluşu içerisinde yer alan, % 100 yabancı sermayeli firmalar ve yabancı sermaye ortaklı firmalar ele alınmıştır. Elde edilen veriler sektörler itibariyle, toplam firma sayısı, üretimden satışlar, dönem kârı, ihracat ve istihdam açısından ayrı ayrı tablolastırılarak yorumlanmıştır. İhracat verileri bin \$, istihdam verileri adet ve diğer veriler de trilyon TL olarak verilmiştir. Bulgular kısmında, yabancı sermayenin yer aldığı firmalara ilişkin bilgiler sunulmuş, %100 yabancı sermayeli firmaların bilgilerine ise ayrıca vurgu yapılmıştır.

IV. BULGULAR

Analizde yer alan sektörler şunlardır:

- I. Madencilik ve taş ocakçılığı
- II. Gıda, içki tütün sanayi
- III. Dokuma, giyim eşyası, deri ve ayakkabı sanayi
- IV. Orman ürünleri ve mobilya sanayi
- V. Kâğıt ve kâğıt ürünleri basım sanayi
- VI. Kimya, petrol ürünleri, lastik ve plastik sanayi
- VII. Taş ve toprağa dayalı sanayi
- VIII. Metal ana sanayi
- IX. Metal eşya, makine ve teçhizat ve mesleki aletler sanayi
- X. Otomotiv endüstrisi
- XI. Diğer imalat sanayi
- XII. Elektrik sektörü

Tablolarda söz konusu sektörler sadece Romen rakamlarıyla gösterilmiştir. Karşılaştırmalar 1993–2006 yılları itibariyle yerli firma içinde yer alan yabancı firma sayısı, üretimden satışlar, dönem kârı, ihracat ve istihdam açısından yapılmıştır.

A. YABANCI FİRMA SAYISI

Tablo 3, sektörler itibariyle ilk 500 büyük firma içinde yer alan yabancı firma sayısını göstermektedir. Buna göre;

♦ Madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe yabancı firma sayının toplam firma içindeki payının en yüksek olduğu yıl %20 ile 2001 iken bu oran 1993 ve 1994'te %5'te kalmıştır. 2001 yılında sektörde yer alan 2 yabancı sermayeli firmanın biri % 100 yabancı sermayeli firmadır.

♦ Gıda, içki tütün sanayinde 2003 yılında yabancı firmaların payı %31,5 ile en yüksek değere ulaşmıştır. Bu sektörde yabancı firma sayısının toplam firma içindeki payı 1993-2006 yılları arasında %19'un altına düşmemiştir. 2001 yılında sektörde yer alan 29 yabancı sermayeli firmanın dokuzu % 100 yabancı sermayeli firmadır.

♦ Dokuma, giyim eşyası, deri ve ayakkabı sanayinde yabancı firmaların sektör içindeki payları bakımından en düşük değer 1994 ve 1996'da %5 iken en yüksek 2003'te %12,5'tir. Yabancı firma payının en yüksek olduğu yıl olan 2003'de, bu sektörde %100 yabancı sermayeli firma bulunmamaktadır.

♦ Orman ürünleri ve mobilya sanayinde yabancı firma sayı en düşük 1999 ve 2000'de %9,1 iken en yüksek 2003 ve 2004'te %27,3'tür. 2003 yılında sektörde yer alan 3 yabancı sermayeli firmanın biri % 100 yabancı sermayeli firmadır.

♦ Kâğıt ve kâğıt ürünleri basım sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam firma içindeki payının en düşük olduğu yıl %4 ile 1996 iken en

yüksek %30 ile 2001'dir. 2001 yılında sektörde yer alan 6 yabancı sermayeli firmanın ikisi % 100 yabancı sermayeli firmadır.

Tablo 3: İlk 500'deki Yabancı Sermayeli ve Toplam Şirket Sayısı

	1993			1994			1995			1996			1997			1998			1999		
Sektörler	YŞ*	TŞ**	%	YŞ	TŞ	%	YŞ	TŞ	%	YŞ	TŞ	%	YŞ	TŞ	%	YŞ	TŞ	%	YŞ	TŞ	%
I	1	19	5	1	21	5	1	15	6,67	1	17	6	2	17	12	2	12	17	0	0	0
II	13	70	19	16	73	22	15	7	19,5	21	81	26	23	86	27	26	93	28	29	105	27,6
III	6	86	7	6	120	5	6	9	6,06	5	105	5	8	110	7,3	8	108	7,4	9	97	9,28
IV	1	8	13	1	5	20	1	8	12,5	1	8	13	1	10	10	1	11	9,1	1	11	9,09
V	2	23	9	2	21	10	2	30	6,67	1	24	4	2	19	11	3	23	13	3	22	13,6
VI	21	67	31	22	63	35	27	69	39,1	24	65	37	27	73	37	27	77	35	30	84	35,7
VII	9	55	16	10	47	21	7	42	16,7	8	40	20	7	40	18	9	36	25	10	37	27
VIII	5	41	12	5	38	13	5	38	13,2	4	37	11	8	46	17	8	41	20	8	43	18,6
IX	19	62	31	23	57	40	19	61	31,1	19	63	30	24	52	46	23	46	50	21	49	42,9
X	13	37	35	15	32	47	19	36	52,8	19	37	51	19	36	53	22	40	55	24	36	66,7
XI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0
XII	0	4	0	0	4	0	0	4	0	0	4	0	0	4	0	0	4	0	0	4	0
	2000			2001			2002			2003			2004			2005			2006		
Sektörler	YŞ	TŞ	%	YŞ	TŞ	%	YŞ	TŞ	%	YŞ	TŞ	%	YŞ	TŞ	%	YŞ	TŞ	%	YŞ	TŞ	%
I	1	11	9	2	10	20	1	9	11,1	1	8	13	0	6	0	0	10	0	0	10	0
II	24	94	26	27	96	28	29	98	29,6	29	93	31	27	96	28	25	94	27	23	81	28,4
III	8	99	8	10	116	9	13	111	11,7	12	96	13	9	84	11	7	74	9,5	6	68	8,82
IV	1	11	9	1	7	14	2	10	20	3	11	27	3	11	27	3	12	25	2	11	18,2
V	7	26	27	6	20	30	5	18	27,8	4	21	19	4	18	22	4	17	24	4	18	22,2
VI	30	80	38	28	78	36	27	78	34,6	32	86	37	34	79	43	32	78	41	34	75	45,3
VII	8	37	22	11	33	33	12	34	35,3	11	34	32	10	37	27	10	43	23	15	48	31,3
VIII	8	48	17	8	51	16	8	50	16	9	54	17	11	62	18	10	41	24	11	72	15,3
IX	21	44	48	23	39	59	20	41	48,8	17	41	41	20	44	45	20	47	43	21	56	37,5
X	23	37	62	21	30	70	23	38	60,5	28	43	65	30	50	60	24	47	51	25	47	53,2
XI	0	2	0	0	3	0	0	3	0	0	3	0	0	3	0	0	4	0	0	4	0
XII	0	12	0	1	12	8	0	10	0	1	10	10	1	10	10	1	10	10	0	10	0

NOT: *YŞ: Yabancı sermayeli şirket sayısı,

**TŞ: Toplam şirket sayısı

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası'nın "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" adlı çalışmadan yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

♦ Kimya, petrol ürünleri, lastik ve plastik sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam firma içindeki payı 1993'ten 2006'ya düzenli bir şekilde artış göstermiştir. 1993 yılında yabancı firma sayısının toplam firma sayısı içindeki payı %31 iken 2006'da bu oran %45'e yükselmiştir. 2006 yılında sektörde yer alan 34 yabancı sermayeli firmanın 17'si % 100 yabancı sermayeli firmadır.

♦ Taş ve toprağa dayalı sanayide yabancı firma sayısının en az olduğu yıl %16 ile 1993 iken en yüksek olduğu yıl %35 ile 2002'dir. 2002 yılında sektörde yer alan 12 yabancı sermayeli firmanın biri % 100 yabancı sermayeli firmadır.

♦ Metal ara sanayinde yabancı firmaların payının en düşük olduğu yıl %11 ile 1996 iken en yüksek olduğu yıl %24 ile 2005'dir. 2005 yılında, bu sektörde %100 yabancı sermayeli firma bulunmamaktadır.

♦ Metal eşya, makine ve teçhizat ve mesleki aletler sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam firma sayısı içindeki payın en düşük olduğu yıl %30 ile 1996 iken en yüksek olduğu yıl %59 ile 2001'dir. 2001 yılında sektörde yer alan 23 yabancı sermayeli firmanın 10'u % 100 yabancı sermayeli firmadır.

♦ Otomotiv sanayinde faaliyette bulunan yabancı firma payının en düşük olduğu yıl % 35 ile 1993 iken en yüksek olduğu yıl % 70 ile 2001'dir. 2001 yılında sektörde yer alan 21 yabancı sermayeli firmanın üçü % 100 yabancı sermayeli firmadır.

♦ Diğer imalat sanayinde faaliyet gösteren toplam firma sayısı 2006 yılı itibariyle sadece 4 iken, bu sektörde yabancı firma yer almamaktadır.

♦ Elektrik sektöründe 2001 yılına kadar yabancı sermaye girişi olmamış, 2001 yılında sektörde sadece bir firma %8,3'lük pay ile yer alırken 2002'de yabancı firmaya rastlanmamıştır. 2003, 2004 ve 2005'te sadece bir adet yabancı firma bulunmakta ve bunun toplam firma içindeki payı %10'dur.

B. ÜRETİMDEN SATIŞLAR

Tablo 4, sektörler itibariyle ilk 500 büyük firma içinde yer alan yabancı firmaların üretimden satışlar itibariyle toplam içindeki paylarını göstermektedir. Buna göre;

♦ Madencilik ve taş ocaklığı sektöründe dış yatırımcının toplam üretimden satışlar içindeki payının 1998'de %0,01 ile en düşük seviyede olduğu gözlemlenmiştir. 1999, 2004, 2005 ve 2006 yıllarına ait verilere ulaşılamamışken bu sektörde dış yatırımcının üretimden satış oranının en yüksek olduğu yıl %9,1 ile 2001'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam üretimden satışları 1.121 katrilyon TL'dir. Bunun 103 trilyon TL'si yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 30 trilyon TL'si ise %100 yabancı sermayeli firmalarca yapılmıştır.

Tablo 4: Üretimden Satışlar

	1993		1994		1995		1996		1997		1998		1999	
Sektörler	ÜS*	%	ÜS	%	ÜS	%	ÜS	%	ÜS	%	ÜS	%	ÜS	%
I	351	2,436	1062	3,31	1760	3,6	2764	3,04	10193	4,19	18	0,01	na	na
II	12262	12,44	31901	17	68060	19	154088	23	249807	16,7	798	29,1	1012	28,8
III	4580	7,726	8285	4,68	17101	5,7	25649	4,57	71194	6,58	115	6,39	201	8,12
IV	0	0	958	25,5	2073	15	5262	19	10778	13,7	24	14,8	30	12
V	1327	5,342	2445	6,88	4319	4,7	5318	3,98	14411	6,4	41	10	67	10,4
VI	3308	17,94	3915	1,36	4673	0,8	4198	0,38	5080	0,23	5083	21,8	5694	13,9
VII	6819	17,73	13704	20,2	24660	20	56775	25	102697	20,8	259	32,5	543	47,9
VIII	6056	11,79	24119	18,7	36877	17	41107	9,56	390173	41,9	403	29,4	231	11,7
IX	29318	33,42	51897	40,6	96114	36	187185	36,9	421045	41,5	805	46,4	1276	51,3
X	59472	75,34	62634	77,5	152354	77	299405	75,1	700000	82,7	1050	81	1615	85,3
XI	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na
XII	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006	
Sektörler	ÜS	%	ÜS	%	ÜS	%	ÜS	%	ÜS	%	ÜS	%	ÜS	%
I	52	6,999	103	9,19	41	2,7	94	5,57	na	na	na	na	na	na
II	932	19,23	1708	21,4	3078	27	5178	33,3	5907	31,1	6681	31,8	7566	35
III	496	12,65	1032	13,4	1402	13	1127	10,3	951	8,25	796	7,68	568	5,11
IV	50	1,203	55	13,1	168	21	360	29,7	458	26,5	575	25,8	379	14,3
V	235	20,42	380	27,3	553	31	541	24,3	593	22,9	654	25	752	24,1
VI	1527	19,99	4910	36,7	4703	26	5417	23	5866	20,8	4868	14,3	4966	11,9
VII	1145	67,39	1700	64,9	1832	48	1983	45,1	2217	39,2	2217	30,4	3253	34,5
VIII	443	12,09	700	11,2	1343	15	1894	14,9	3264	15,5	3250	6,33	4859	15,6
IX	2000	49,24	3218	53,4	4217	49	5280	45,1	6826	44,5	7196	42,8	9114	42,8
X	3024	84,16	3740	89,8	7102	87	11824	88,4	19981	85,3	20000	83,7	23852	84,8
XI	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na
XII	0	0	90	1,8	0	0	55	1,52	364	7,74	478	8,99	na	na

NOT: *ÜS: Üretimden satışlar, na: Veri yok

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası'nın "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" adlı çalışmadan yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

♦ Gıda, içki tütün sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların 1993 yılında toplam üretimden satışlar içindeki payı %12,4 iken bu oran 2006 yılında %35 olarak gerçekleşmiştir. Yabancı firmaların bu sektördeki satış hâsılatı paylarının 1993–2006 yılları arasında istikrarlı bir artış sergilediği gözlemlenmektedir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2003 yılında sektörün toplam

üretimden satışları 15.543 katrilyon TL'dir. Bunun 5.178 katrilyon TL'si yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 1.117 katrilyon TL'si ise %100 yabancı sermayeli firmalarca yapılmıştır.

♦ Dokuma, giyim eşyası, deri ve ayakkabı sanayinde yabancı firmaların üretimden satış payının en düşük olduğu yıl %4,5 ile 1996 iken oranın en yüksek olduğu yıl %13,19 ile 2002'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2003 yılında sektörün toplam üretimden satışları 10.941 katrilyon TL'dir. Bunun 1.127 katrilyon TL'si yabancı sermaye ortaklı firmalarca yapılmıştır.

♦ Orman ürünleri ve mobilya sanayinde dış yatırımcının toplam üretimden satışlar içindeki payının en düşük olduğu yıl %1,2 ile 2000 iken bu oranın en yüksek olduğu yıl %29,7 ile 2003'tür. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2003 yılında sektörün toplam üretimden satışları 1.214 katrilyon TL'dir. Bunun 360 trilyon TL'si yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 95 trilyon TL'si ise %100 yabancı sermayeli firmalarca yapılmıştır.

♦ Kâğıt ve kâğıt ürünleri basım sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam üretimden satışlar içindeki payları 1999 yılına kadar %10'un altında iken bu yıldan sonra oran %20'nin üzerine çıkmıştır. En düşük değer %3,9 ile 1996'da yaşanmışken, en yüksek değer %30,7 ile 2001'de gerçekleşmiştir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam üretimden satışları 1.393 katrilyon TL'dir. Bunun 380 trilyon TL'si yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 83 trilyon TL'si ise %100 yabancı sermayeli firmalarca yapılmıştır.

♦ Kimya, petrol ürünleri, lastik ve plastik sanayinde yabancı firmaların toplam üretimden satışlar içindeki payları 1994, 1995, 1996 ve 1997 yıllarında sırasıyla %1,36, %0,8, %0,38 ve %0,23 iken diğer yıllarda bu oran ortalama olarak %20,6'dır. Yabancılar a ait en yüksek üretimden satışlar değeri %36,7 ile 2001 yılında gerçekleşmiştir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2006 yılında sektörün toplam üretimden satışları 41.633 katrilyon TL'dir. Bunun 4.966 katrilyon TL'si yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 1.169 katrilyon TL'si ise %100 yabancı sermayeli firmalarca yapılmıştır.

♦ Taş ve toprağa dayalı sanayide faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam üretimden satışlar içindeki paylarının en düşük olduğu yıl %17,7 ile 1993 iken bu oranın en yüksek olduğu yıl %67,4 ile 2002'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2002 yılında sektörün toplam üretimden satışları 3.855 katrilyon TL'dir. Bunun 1.832 katrilyon TL'si yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 71 trilyon TL'si ise %100 yabancı sermayeli firmalarca yapılmıştır.

♦ Metal ara sanayinde dış yatırımcıların toplam üretimden satışlar içindeki paylarının en düşük olduğu yıl %6,3 ile 2005 iken bu oranın en yüksek olduğu yıl %41,9 ile 1997'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2005 yılında

sektörün toplam üretimden satışları 51.363 katrilyon TL'dir. Bunun 3.250 katrilyon TL'si yabancı sermaye ortaklı firmalarca yapılmıştır.

◆ Metal eşya, makine ve teçhizat ve mesleki aletler sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam üretimden satışlar içindeki paylarının 1993-2006 yılları arasında istikrarlı bir şekilde arttığı gözlemlenmektedir. Buna göre, dış yatırımcının sektör içindeki payının en düşük olduğu yıl %33,4 ile 1993 iken en yüksek olduğu yıl %53,4 ile 2001'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam üretimden satışları 6.022 katrilyon TL'dir. Bunun 3.218 katrilyon TL'si yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 1.349 katrilyon TL'si ise %100 yabancı sermayeli firmalarca yapılmıştır.

◆ Otomotiv sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam üretimden satışlar içindeki payları genel olarak %75'in üzerindedir. Bu sektörde yabancı sermayenin yerli sermaye karşısında oldukça üstün olduğu gözlemlenmektedir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam üretimden satışları 4.164 katrilyon TL'dir. Bunun 3.740 katrilyon TL'si yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 247 trilyon TL'si ise %100 yabancı sermayeli firmalarca yapılmıştır.

◆ Diğer imalat sanayi hakkında veri bulunamamıştır.

◆ Elektrik sektörüne yabancı sermaye girişi 2001 yılında başlamıştır. Bu yıldan sonra yabancı firmaların toplam satış hâsılatı içindeki payları 2001'de %1,8, 2003'te 1,5, 2004'te %7,4 ve 2005'te 8,9'dur. 2006 yılına ait veri bulunamamıştır.

C. DÖNEM KÂRI

Tablo 5, sektörler itibarıyla ilk 500 büyük firma içinde yer alan yabancı firmaların dönem kârlarının toplam dönem kârı içindeki paylarını göstermektedir. Buna göre;

◆ Madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe, 1993, 1994, 1995 ve 2000 yıllarında firmaların zarar ettiği; zararın en yüksek %45,5 ile 2000 yılına ait olduğu gözlemlenmiştir. Kârın en yüksek olduğu yıl ise %28,3 ile 2003 yılına aittir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün dönem kârı 44 trilyon TL'dir. Aynı yıl yabancı sermaye ortaklı firmaların dönem kârı 6 trilyon TL, %100 yabancı sermayeli firmaların kârı ise 5.9 trilyon TL'dir.

◆ Gıda içki tütün sanayinde zararın en yüksek olduğu yıl %92,2 ile 1999 iken kârın en yüksek olduğu yıl %67,3 ile 1997'ye aittir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2003 yılında sektörün dönem kârı 1.179 katrilyon TL'dir. Aynı yıl yabancı sermaye ortaklı firmaların dönem kârı 362 trilyon TL, %100 yabancı sermayeli firmaların kârı ise 71 trilyon TL'dir.

◆ Dokuma, giyim eşyası, deri ve ayakkabı sanayinde dış yatırımcının dönem kârının en yüksek olduğu yıl %69 ile 1993'te gerçekleşirken zararın en

fazla olduğu yıl %71 ile 2005 yılına aittir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2003 yılında sektörün dönem kârı 325 trilyon TL'dir. Aynı yıl yabancı sermaye ortaklı firmaların dönem kârı 152 trilyon TL'dir.

Tablo 5: Dönem Kârı

	1993		1994		1995		1996		1997		1998		1999	
Sektörler	DK*	%	DK	%	DK	%	DK	%	DK	%	DK	%	DK	%
I	78	-1,75	273	-2,96	555	-11,73	135	4,04	2088	7,51	1	1,04	0	0
II	310	-5,55	1501	12,4	1391	16,31	7519	45,7	19451	67,3	25	39,1	47	-92,2
III	554	69	623	2,94	2106	5,731	3935	6,79	5931	6,41	5	-12,5	1	-1,54
IV	0	0	-28	-7,57	117	7,79	-268	-0,9	283	3,4	3	13,6	-6	-42,9
V	35	8,01	206	10,7	417	2,228	698	4,85	-50	-13,5	1	2,78	4	0,202
VI	3977	44,3	7837	30,3	19345	22,98	39320	26,4	67483	30,8	81	27,6	87	12,57
VII	906	14,7	3040	20	6530	30,62	7739	26,8	15390	25,9	30	30,9	14	13,08
VIII	330	-4,95	1396	-16	1972	23,69	1930	7,58	7407	14,8	-22	-91,7	7	-10,8
IX	3332	63	7964	49,2	14400	47,11	29745	40,1	54654	37,8	80	45,7	104	61,18
X	11326	91,8	15038	94	27406	96,97	54920	84,4	143977	96,4	13	10,3	119	100
XI	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na
XII	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	Na
	2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006	
Sektörler	DK	%	DK	%	DK	%	DK	%	DK	%	DK	%	DK	%
I	20	-45,5	6	13,6	9	4,918	36	28,3	0	0	0	0	0	0
II	64	-67,4	-8	38,1	191	18,65	362	30,7	370	58,1	483	52,8	1131	65,72
III	0,3	-1,25	41	315	115	38,46	152	46,8	94	41,8	44	-71	6	5,825
IV	3	9,68	0	0	13	16,88	43	35	65	44,8	82	42,1	-16	-15,5
V	10	1	39	-20,5	48	82,76	33	14,3	28	17,6	55	24,6	65	25,9
VI	168	17,5	98	7,54	284	16,79	485	23	1380	57,9	572	27,3	843	28,01
VII	62	46,6	212	93,8	245	47,12	365	62,1	426	45,4	0	0	645	31,57
VIII	16	25,8	16	-6,11	60	85,71	72	7,85	250	10	51	-0,76	370	14,07
IX	183	55,1	202	80,5	24	3,117	457	41,8	500	46,1	488	42,7	516	61,72
X	328	87,7	115	72,8	113	68,48	832	78,9	1371	90,9	927	90,3	1172	87,92
XI	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na
XII	na	na	15	-0,9	na	na	-1	-0,2	na	na	37	10,7	na	na

NOT: *DK: Dönem kârı, na: Veri yok

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası'nın "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" adlı çalışmadan yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

♦ Orman ürünleri ve mobilya sanayinde faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmalara ait dönem kârı performansının en yüksek olduğu yıl %44,8 ile 2004 iken zararın en fazla olduğu yıl %42,9 ile 1999'dur. Yabancı firma sayısının en

fazla olduğu 2003 yılında sektörün dönem kârı 123 trilyon TL'dir. Aynı yıl yabancı sermaye ortaklı firmaların dönem kârı 43 trilyon TL, %100 yabancı sermayeli firmaların kârı ise 9 trilyon TL'dir.

♦ Kâğıt ve kâğıt ürünleri basım sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların dönem kârı incelendiğinde 2002 yılında %82,76'lık bir kâr gözlemlenirken, dönem kârının en düşük olduğu yıl %-20,5 ile 2001'de gerçekleşmiştir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün dönem kârı -190 trilyon TL'dir. Aynı yıl yabancı sermaye ortaklı firmaların dönem kârı 39 trilyon TL, %100 yabancı sermayeli firmaların kârı ise 13 trilyon TL'dir.

♦ Kimya, petrol ürünleri, lastik ve plastik sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam dönem kâr içindeki payları ortalama %27,3'tür. Dönem kârının en yüksek olduğu yıl %57,9 ile 2004, en düşük kâr ise %12,5 ile 1999 yılında gerçekleşmiştir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2006 yılında sektörün dönem kârı 3.010 katrilyon TL'dir. Aynı yıl yabancı sermaye ortaklı firmaların dönem kârı 843 trilyon TL, %100 yabancı sermayeli firmaların kârı ise 332 trilyon TL'dir.

♦ Taş ve toprağa dayalı sanayide faaliyet gösteren yabancı firmaların 1993-2006 yıllarına ait dönem kârı ortalaması %32,3'tür. Bu sektörde dönem kârının en yüksek olduğu yıl %62,1 ile 2003 iken en düşük olduğu yıl %14,7 ile 1993'tür. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2002 yılında sektörün dönem kârı 520 trilyon TL'dir. Aynı yıl yabancı sermaye ortaklı firmaların dönem kârı 245 trilyon TL, %100 yabancı sermayeli firmaların kârı ise 12 trilyon TL'dir.

♦ Metal ara sanayinde yabancı firmaların dönem zararının en fazla olduğu yıl %91,7 ile 1998 iken dönem kârının en yüksek olduğu yıl 2002'de %85,7 olarak gerçekleşmiştir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2005 yılında sektörün dönem kârı -6.6 katrilyon TL'dir. Aynı yıl yabancı sermaye ortaklı firmaların dönem kârı 51 trilyon TL'dir.

♦ Metal eşya, makine ve teçhizat ve mesleki aletler sanayinde yabancı firmaların dönem kârlarının en düşük olduğu yıl %3,12 ile 2002 iken en yüksek olduğu yıl %80,5 ile 2001'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün dönem kârı 251 trilyon TL'dir. Aynı yıl yabancı sermaye ortaklı firmaların dönem kârı 202 trilyon TL, %100 yabancı sermayeli firmaların kârı ise 70 trilyon TL'dir.

♦ Otomotiv sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların yıllar itibariyle dönem kârları ortalama olarak %90'ın üzerindedir. Ancak 1998 yılına ait dönem kârı sadece %10,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu sektörde dış yatırımcıların dönem kârlarının %100 olduğu yılın 1999 olduğu görülmektedir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün dönem kârı 158 trilyon TL'dir. Aynı yıl yabancı sermaye ortaklı firmaların dönem kârı 115 trilyon TL, %100 yabancı sermayeli firmaların kârı ise -15 trilyon TL'dir.

Tablo 6: İhracat Düzeyi

	1993		1994		1995		1996		1997		1998		1999	
Sektörler	İHR*	%	İHR	%	İHR	%	İHR	%	İHR	%	İHR	%	İHR	%
I	24	10,96	34	12,5	34	12,4	30	11,95	59	15,7	26	9,56	0	0
II	176	23,66	23	2,321	234	18,9	436	29,26	578	33	556	32,8	439	31,7
III	143	10,76	150	7,243	172	7,57	100	4,442	260	9,72	219	8,15	307	11,6
IV	0	0	2	28,57	3	27,3	1	8,333	13	38,2	16	33,3	6	14,6
V	13	31,71	15	14,02	17	19,1	15	18,07	0,4	0,47	3	4,35	3	4,62
VI	173	24,68	2	0,241	26	3,01	244	29,29	286	29,5	285	27	349	30,7
VII	84	24,63	91	20,97	113	24,8	138	28,16	110	20,1	243	46,6	285	51,1
VIII	219	15,9	466	24,41	432	26,7	280	15,28	555	24,5	368	19,6	212	12,3
IX	341	46,58	601	59,74	652	48,2	766	49,93	875	57,2	1319	64,8	1245	66,7
X	263	72,05	362	84,98	726	81,3	867	86,18	652	78,9	723	75,2	1430	87,8
XI	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na
XII	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na

	2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006	
Sektörler	İHR	%	İHR	%	İHR	%	İHR	%	İHR	%	İHR	%	İHR	%
I	22	81,48	23	44,23	22	9,69	63	21,72	0	0	0	0	0	0
II	374	26,62	364	22,47	354	35,2	511	32,57	588	28,9	862	32,2	813	34,8
III	327	12,24	410	13,02	502	14,5	473	11,93	440	10,5	443	11,2	306	7,99
IV	3	6,818	27	31,76	36	36,7	55	37,67	129	60,8	108	46,8	82	31,5
V	13	15,85	37	61,67	66	46,8	60	40,54	61	41,5	70	52,6	81	48,5
VI	400	34,84	47	3,182	495	28,5	823	30,47	1818	54,4	1128	23,3	1413	23
VII	402	62,04	460	61,09	534	60,4	443	41,99	419	35,2	0	0	480	38,2
VIII	280	14,06	294	12,53	476	18,8	630	17,81	1165	18	1044	75,8	1639	19,2
IX	1462	67,5	1520	62,3	1794	55,7	2364	52,27	2862	51,1	3231	50,6	3671	49,7
X	1272	83,25	2037	93,57	3126	91,4	4920	98,8	8371	93,7	8992	90,8	11182	90,6
XI	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na
XII	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na

NOT: *İHR: İhracat, na: Veri yok

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası'nın "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" adlı çalışmadan yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

♦ Diğer imalat sanayi ile ilgili verilere ulaşılamamıştır.

♦ Elektrik sektöründe sadece 2001, 2003 ve 2005 yıllarına ait verilere ulaşılabilmektedir. Buna göre; 2001'de dış yatırımcının toplam dönem kârı içindeki

payı - %0,9, 2003'te - %0,18 iken 2005'te bu oran %10,7 olarak gerçekleşmiştir.

D. İHRACAT

Tablo 6'da, sektörler itibariyle ilk 500 büyük firma içinde yer alan yabancı firmaların ihracat rakamları yüzde olarak gösterilmiştir. Buna göre;

♦ Madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe yabancı firmaların yıllar itibariyle toplam ihracat içindeki paylarının en yüksek olduğu yıl %81,8 ile 2000 iken en düşük olduğu yıl %9,5 ile 1998'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam ihracatı 52 milyon \$'dır. Bunun 23 milyon \$'ı %100 yabancı sermayeli firmalarca gerçekleştirilmiştir.

♦ Gıda içki tütün sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların 1993–2006 yılları itibariyle ihracat rakamları ortalaması %27,4'tür. İhracatın en düşük olduğu yıl %2,3 ile 1994 iken en yüksek olduğu yıl %35,2 ile 2002'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2003 yılında sektörün toplam ihracatı 1.569 milyar \$'dır. Bunun 511 milyon \$'ı yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 154 milyon \$'ı ise %100 yabancı sermayeli firmalarca gerçekleştirilmiştir.

♦ Dokuma, giyim eşyası, deri ve ayakkabı sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam ihracat içindeki payları 1993–2006 yılları itibariyle ortalama %10'dur. Bu sektörde ihracat rakamlarında yıllar itibariyle önemli bir değişim görülmemiştir. İhracat rakamının en düşük olduğu yıl %4,4 ile 1994 iken en yüksek olduğu yıl %14,5 ile 2002'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2003 yılında sektörün toplam ihracatı 3.965 milyar \$'dır. Bunun 473 milyon \$'ı yabancı sermaye ortaklı firmalarca gerçekleştirilmiştir.

♦ Orman ürünleri ve mobilya sanayinde yabancı firmalara ait ihracat rakamları incelendiğinde en yüksek değer %60,8 ile 2004 yılına ait olduğu görülmektedir. Bu sektörde genel olarak yabancıların ihracat içindeki payları %30'un üzerinde iken en düşük değerlerin 1996 ve 2000'de sırasıyla %8,3 ve %6,8 olduğu gözlemlenmiştir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2003 yılında sektörün toplam ihracatı 146 milyon \$'dır. Bunun 55 milyon \$'ı yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 37 milyon \$'ı ise %100 yabancı sermayeli firmalarca gerçekleştirilmiştir.

♦ Kâğıt ve kâğıt ürünleri basım sanayinde 1993–2006 yıllarında faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam ihracat içindeki payları ortalama %28,5'tir. İhracat rakamının en düşük olduğu yıl %0,4 ile 1997 iken en yüksek olan yıl %61,7 ile 2001'dir. 2001'den 2006'ya kadar yabancı firmaların ihracat içindeki paylarının %40'ın üzerinde olduğu görülmektedir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam ihracatı 60 milyon \$'dır. Bunun 37 milyon \$'ı yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 2,5 milyon \$'ı ise %100 yabancı sermayeli firmalarca gerçekleştirilmiştir.

♦ Kimya, petrol ürünleri, lastik ve plastik sanayinde yer alan yabancı firmaların 1993–2006 yılları itibariyle toplam ihracat içindeki payları ortalama %24,4’tür. İhracat rakamının en düşük olduğu yıl %0,24 ile 1994 iken rakamın en yüksek olduğu yıl %54,3 ile 2004’tür. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2006 yılında sektörün toplam ihracatı 6.135 milyar \$’dır. Bunun 1.413 milyar \$’ı yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 282 milyon \$’ı ise %100 yabancı sermayeli firmalarca gerçekleştirilmiştir.

♦ Taş ve toprağa dayalı sanayide faaliyet gösteren yabancı firmaların 1993–2006 yıllarına ait ihracat rakamları ortalaması %39,6’dır. Bu sektörde yabancı firmaların ihracat rakamının en düşük olduğu yıl %20,1 ile 1997 iken değer en yüksek olduğu yıl %62 ile 2000’dir. 2000 yılında yabancı sermaye ortaklı firmalar 402 milyon \$’lık ihracat gerçekleştirmişlerdir.

♦ Metal ara sanayinde yabancı firmaların 1993–2006 yılları itibariyle toplam ihracat içindeki payları ortalama %24,2 iken bu oranın en düşük olduğu yıl %12,3 ile 1997 ve en yüksek olduğu yıl %75,8 ile 2005’tir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2005 yılında sektörün toplam ihracatı 1.377 milyar \$’dır. Bunun 1.044 milyar \$’ı yabancı sermaye ortaklı firmalarca gerçekleştirilmiştir.

♦ Metal eşya, makine ve teçhizat ve mesleki aletler sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların 1993–2006 yılları itibariyle ihracat ortalaması %60,2’dir. Buna göre bu sektörde dış yatırımcının payının en düşük olduğu yıl %46,5 ile 1993 iken en yüksek olduğu yıl %67,5 ile 2000’dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam ihracatı 2.440 milyar \$’dır. Bunun 1.520 milyar \$’ı yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 671 milyon \$’ı ise %100 yabancı sermayeli firmalarca gerçekleştirilmiştir.

♦ Otomotiv sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam ihracat içindeki payları 1993–2006 yıllarına göre ortalama %92,4’tür. Bu değer en düşük olduğu yıl %72 ile 1993 iken en yüksek olduğu yıl %93,7 ile 2004’tür. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam ihracatı 2.177 milyar \$’dır. Bunun 2.037 milyar \$’ı yabancı sermaye ortaklı firmalarca, 122 milyon \$’ı ise %100 yabancı sermayeli firmalarca gerçekleştirilmiştir.

♦ Diğer imalat sanayi hakkındaki verilere ulaşamamıştır.

♦ Elektrik sektörüyle ilgili verilere ulaşamamıştır.

E. İSTİHDAM

Tablo 7, sektörler itibariyle ilk 500 büyük firma içinde yer alan yabancı firmaların 1993–2006 yılları itibariyle istihdama katkılarını göstermektedir.

Tablo 7: İstihdam Düzeyi

	1993		1994		1995		1996		1997		1998		1999	
Sektörler	İST*	%	İST	%	İST	%	İST	%	İST	%	İST	%	İST	%
I	258	0,58	168	0,31	237	0,5	214	0,6	1182	2,23	926	2,53	0	0
II	7459	5,45	8828	6,93	8542	6,9	10888	9	14402	11,7	15763	12,2	15099	11,8
III	3909	4,31	5478	4,86	6002	5,6	4553	3,8	8075	6,21	8527	6,14	9647	8,03
IV	0	0	380	22,9	382	17	487	15	550	8,74	576	7,01	445	5,05
V	598	3,58	559	1,57	433	2,6	317	2,1	742	7,15	702	5,2	593	3,93
VI	10975	19,4	11386	21,2	13382	25	12254	23	13430	23,4	14341	24,1	14202	23,9
VII	4523	17,6	5029	21,7	4666	20	5585	21	4319	16,3	8919	36,5	7953	34,3
VIII	2453	5,94	3277	8,33	2908	6,9	2126	5	10180	25,2	9443	24,4	2980	7,88
IX	2041	2,92	20342	39,2	17198	33	19015	37	21698	39,2	25602	46,9	23335	47,6
X	26336	54,1	22447	56,4	23292	57	24838	61	26497	62,2	20611	43,1	30250	69,4
XI	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na
XII	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na
	2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006	
Sektörler	İST	%	İST	%	İST	%	İST	%	İST	%	İST	%	İST	%
I	771	2,07	808	2,78	111	0,4	312	1,4	0	0	0	0	0	0
II	9738	7,99	12155	11,1	12952	13	2474	2,3	20938	19,8	23328	26,8	21927	27,2
III	10826	8,77	9861	8,05	11216	8,9	10150	8,5	7022	6,43	9327	8,94	7744	8
IV	474	5,1	879	11,9	1095	13	1250	14	1671	13,8	1666	13	1213	9,78
V	2467	14,5	1926	26,1	2482	21	1335	11	854	9,28	1507	19	1576	18,3
VI	14353	26,8	13024	26,9	12939	25	18507	34	22551	43,4	18952	34,7	21538	39,2
VII	10024	41,5	9844	46,8	9429	45	76509	38	6876	29,4	0	0	9250	30,9
VIII	2813	6,84	2742	7,16	3324	7,9	4574	10	5283	11,4	7041	17	7757	15,2
IX	24360	47,6	22359	50,7	17302	45	18336	36	20615	37,8	20386	34,9	22290	37,2
X	31238	70,8	29144	77,6	31960	73	36234	72	45035	69,7	42532	65,3	47825	68,6
XI	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na
XII	na	na	159	0,45	na	na	50	0,4	46	0,37	46	0,36	na	na

NOT: *İST: İstihdam, na: Veri yok

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası'nın "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" adlı çalışmadan yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

Buna göre;

◆ Madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe yabancı firmaların istihdam içindeki payları oldukça düşüktür. 1993–2003 yılları itibariyle istihdama katkıları ortalama %1,3’tür. İstihdama katkının en az olduğu yıl %0,42 ile 2002 iken en fazla olduğu yıl %2,5 ile 1998’dir. 2004, 2005 ve 2006 yıllarına ait veri yoktur. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam istihdama katkısı 29.066 kişidir. Bunun 808 tanesini yabancı sermaye ortaklı firmalar, 123 tanesini ise %100 yabancı sermayeli firmalar gerçekleştirmiştir.

◆ Gıda içki tütün sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların 1993–2006 yılları itibariyle istihdama katkısı ortalama %12,2’dir. Yabancı firmaların istihdam payının en düşük olduğu yıl %2,2 ile 1993 iken en yüksek değer 2005 ve 2006’da %27 olarak gerçekleşmiştir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2003 yılında sektörün toplam istihdama katkısı 109.512 kişidir. Bunun 24.174 tanesini yabancı sermaye ortaklı firmalar, 4.492 tanesini ise %100 yabancı sermayeli firmalar gerçekleştirmiştir.

◆ Dokuma, giyim eşyası, deri ve ayakkabı sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam istihdam içindeki payları 1993–2006 yılları itibariyle ortalama %6,8’dir. İstihdam payının en düşük olduğu yıl %3,8 ile 1996 iken en yüksek olduğu yıl %8,92 ile 2002’dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2003 yılında sektörün toplam istihdama katkısı 119.529 kişidir. Bunun 10.150 tanesini yabancı sermaye ortaklı firmalar gerçekleştirmiştir.

◆ Orman ürünleri ve mobilya sanayinde yabancı firmaların istihdam rakamları ortalaması 1994–2006 yılları için %12’dir. Bu sektörde dış yatırımcının sektöre katkısının en düşük olduğu yıl %5 ile 1995 iken en yüksek olduğu yıl %22,9 ile 1994’tür. 1993 yılına ait istihdam verilerine ulaşamamıştır. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2003 yılında sektörün toplam istihdama katkısı 9.113 kişidir. Bunun 1.250 tanesini yabancı sermaye ortaklı firmalar, 690 tanesini ise %100 yabancı sermayeli firmalar gerçekleştirmiştir.

◆ Kâğıt ve kâğıt ürünleri basım sanayinde 1993–2006 yıllarında faaliyet gösteren yabancı firmaların toplam istihdam içindeki payları ortalama %10,3’tür. İstihdam rakamının en düşük olduğu yıl %1,5 ile 1994 iken en yüksek değer %26 ile 2001’de gerçekleşmiştir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam istihdama katkısı 7373 kişidir. Bunun 1926’sını yabancı sermaye ortaklı firmalar, 420 tanesini ise %100 yabancı sermayeli firmalar gerçekleştirmiştir.

◆ Kimya, petrol ürünleri, lastik ve plastik sanayinde yer alan yabancı firmaların 1993–2006 yılları itibariyle toplam istihdam içindeki payları ortalama %28’dir. Sektörde dış yatırımcının istihdama katkısının en düşük olduğu yıl %19,4 ile 1993 iken en yüksek olduğu yıl %43,4 ile 2004’tür. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2006 yılında sektörün toplam istihdama katkısı 54.938

kişidir. Bunun 21.538 tanesini yabancı sermaye ortaklı firmalar, 7.732 tanesini ise %100 yabancı sermayeli firmalar gerçekleştirmiştir.

◆ Taş ve toprağa dayalı sanayi dalında faaliyet gösteren dış yatırımcıların istihdama katkılarının en düşük olduğu yıl %16,3 ile 1997 iken en yüksek olduğu yıl %47 ile 2001'dir. Yıllar itibarıyla yabancı firmaların toplam istihdam içindeki paylarında önemli bir artış olmuştur. Özellikle 2000, 2001 ve 2003 yıllarında yabancıların istihdama katkıları %40'ın üzerindedir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2002 yılında sektörün toplam istihdama katkısı 20.996 kişidir. Bunun 9.429 tanesini yabancı sermaye ortaklı firmalar, 332 tanesini ise %100 yabancı sermayeli firmalar gerçekleştirmiştir.

◆ Metal ara sanayinde yabancı firmaların istihdama katkılarının en düşük olduğu yıl %5 ile 1996 iken en yüksek olduğu yıl %25,2 ile 1997'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2005 yılında sektörün toplam istihdama katkısı 41.326 kişidir. Bunun 7.041 tanesini yabancı sermaye ortaklı firmalar gerçekleştirmiştir.

◆ Metal eşya, makine ve teçhizat ve mesleki aletler sanayinde faaliyet gösteren yabancı firmaların istihdam içindeki paylarının en düşük olduğu yıl %2,9 ile 1993'tür. İstihdama katkılarının en yüksek olduğu yıl ise %51 ile 2001'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam istihdama katkısı 44.068 kişidir. Bunun 22.359 tanesini yabancı sermaye ortaklı firmalar, 12.466 tanesini ise %100 yabancı sermayeli firmalar gerçekleştirmiştir.

◆ Otomotiv sanayinde faaliyet gösteren dış yatırımcıların toplam istihdama katkılarının en düşük olduğu yıl %43,1 ile 1998 iken en yüksek olduğu yıl %78 ile 2001'dir. Yabancı firma sayısının en fazla olduğu 2001 yılında sektörün toplam istihdama katkısı 37.554 kişidir. Bunun 29.144 tanesini yabancı sermaye ortaklı firmalar, 2.314 tanesini ise %100 yabancı sermayeli firmalar gerçekleştirmiştir.

◆ Diğer imalat sanayi hakkındaki verilere ulaşılamamıştır.

◆ Elektrik sektöründe 2001 yılından itibaren yabancı yatırımcı görülmektedir. 2001, 2003 ve 2005'te yabancı firmaların istihdam içindeki payları %04'tür. 2004'te ise bu oran %0,38'dir. 2002 ve 2006 yıllarına ait istihdam verilerine ulaşılamamıştır.

V. GENEL DEĞERLENDİRME

Firma sayısı açısından 1993-2006 döneminin ortalaması alındığında, %55,8'lik ortalama ile "otomotiv sanayi" birinci sırada yer almaktadır. Yani yabancı sermaye söz konusu dönemde en fazla otomotiv sanayini tercih etmiştir. Otomotiv sanayini %42,7'lik ortalama ile "metal eşya, makine ve teçhizat ve mesleki aletler sanayi", %37,47'lik ortalama ile "kimya, petrol ürünleri, lastik ve plastik sanayi" takip etmektedir. Yabancı sermayenin en az yatırım yaptığı sektörler ise %2,71'lik ortalama ile "elektrik sektörü", %8,43'lük ortalama ile

“dokuma, giyim eşyası, deri ve ayakkabı sanayi”, %10,47’lik ortalama ile “madencilik ve taş ocakçılığı sektörü”dür.

1993-2006 dönemi yıllar itibarıyla değerlendirildiğinde yabancı sermayeli şirketlerin firma sayısı açısından en fazla paya sahip olduğu sektör %70’lik pay (2001) ile “otomotiv sanayi”dir. Toplam firma sayısı içindeki payın en düşük olduğu sektör ise %4’lük pay (1996) ile “kağıt ve kağıt ürünleri basım sanayi”dir. Üretimden satışlar açısından bakıldığında toplam üretimden satışlar içerisinde yabancı sermayeli şirketlerin üretimden satış payının en yüksek olduğu sektör %89,8 (2001) ile “otomotiv sanayi” iken, söz konusu payın en düşük olduğu sektör %0,01 (1998) ile “madencilik ve taş ocakçılığı sektörü”dür. Yabancı sermayeli şirketlerin en fazla zarar ettiği sektör %92,2’lik (1999) zarar ile “gıda, içki, tütün sanayi”dir. Dönem kârının en fazla olduğu sektör ise %100’lük (1999) kâr ile “otomotiv sanayi”dir. İhracat dikkate alındığında yine benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Toplam ihracat içerisinde yabancı sermayeli şirketlerin ihracat payının en yüksek olduğu sektör %93,7’lik (2004) pay ile “otomotiv sanayi” iken, en düşük paya sahip sektör %0,24 (1994) “kimya, petrol ürünleri, lastik ve plastik sanayi”dir. Yabancı sermayeli şirketlerin en fazla istihdam sağladığı sektör %78’lik (2001) istihdam payı ile yine “otomotiv sanayi” olurken, en düşük paya sahip sektör %0,42 (2002) “madencilik ve taş ocakçılığı sektörü”dür.

Yabancı sermayeli şirketler diğer sektörlerle karşılaştırıldığında otomotiv sanayinde bütün göstergeler açısından ilk sırada yer almaktadırlar. Yabancı sermaye en fazla yatırımı otomotiv sanayine yapmış ve bunun olumlu sonuçlarını da almıştır. Diğer sektörlerle göre daha fazla satış ve ihracat yapmış, daha yüksek bir kâr oranı gerçekleştirmiş, daha fazla kişiye istihdam alanı sağlamıştır.

Yabancı sermayenin söz konusu göstergeler açısından en az performans gösterdiği sektörler değişiklik arz etmektedir. Bununla birlikte madencilik ve taş ocakçılığı sektörü iki gösterge açısından en az performansa sahiptir. Diğer üç gösterge açısından da madencilik sektörü en az olmasa da düşük bir performans sergilemiştir. Firma sayısı olarak kağıt ve kağıt ürünleri basım sanayi, üretimden satışlarda madencilik ve taş ocakçılığı sektörü, dönem kârı açısından gıda içki tütün sanayi, ihracat olarak kimya, petrol ürünleri, lastik ve plastik sanayi, istihdamda ise madencilik ve taş ocakçılığı sektörü en düşük performansa sahip sektörlerdir.

SONUÇ

İlk 500 büyük sanayi kuruluşu içinde, yabancı sermayeli firmaların en çok yatırım yaptığı üç sektör, “otomotiv sanayi”, “metal eşya, makine ve teçhizat ve mesleki aletler sanayi” ile “kimya, petrol ürünleri, lastik ve plastik sanayi”dir. Yabancı firma sayısının en az yatırım yaptığı sektör ise “elektrik sektörü”dür. Ayrıca, diğer imalat sanayi sektöründe hiç yabancı sermayeli firma bulunma-

maktadır. Yabancı sermayeli firmaların üretimden satışlarının en fazla olduğu sektör otomotiv, en az olduğu sektör ise madencilik ve taş ocakçılığı sektörüdür. Yabancı sermayeli firmaların hemen hemen her sektörde faaliyetlerini kârla kapattıkları görülmektedir. Diğer taraftan, 500 büyük sanayi kuruluşu içinde faaliyet gösteren yabancı sermayeli firmaların istihdama katkısı da dikkat çekici niteliktedir. Söz konusu firmaların istihdama katkısının en fazla olduğu sektör otomotivdir. Bunu sırasıyla, metal eşya, makine ve teçhizat sektörü ile taş ve toprağa dayalı sanayi izlemektedir. Yabancı sermayeli firmaların yaptıkları ihracatlar göz önüne alındığında yine otomotiv sektörünün liderliği görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, 500 büyük sanayi kuruluşu içinde yabancı sermayeli firmaların ekonomik potansiyellerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Her ne kadar yabancı firmalar bazı sektörlerde daha çok yoğunlaşsa da, her sektörde kendine önemli bir yer edinmişlerdir. Bu durum, özel ve kamu sermayeli yerli firmalarla, yabancı sermayeli firmaların rekabetini artırmaktadır.

Gerek yerli gerekse yabancı yatırımcıların, otomotiv sanayi, metal ara sanayi, metal eşya, makine ve teçhizat ve mesleki aletler sanayi gibi sektörlerde yatırım yapmaları yararlı olacaktır. Çünkü söz konusu sektörler dönem kârı, ihracat ve üretimden satışlar açısından en iyi performansa sahip sektörlerdir. Öte yandan ihracat ve satışlarda meydana gelen artışlar ülkenin GSMH'sine bir katkı niteliğindedir. Dolayısıyla ülkeye daha fazla yabancı sermaye girmesi ülke GSMH'sinin artmasına neden olacaktır. Bu bakımdan hükümetin yabancı sermaye önündeki engelleri kaldırıp daha fazla yabancı sermaye çekmeye çalışması ülke yararına olacaktır. Ayrıca yapılan analizin bir benzerinin ikinci 500 büyük sanayi kuruluşu için yapılması ve ilk 500 büyük sanayi kuruluşu ile karşılaştırılması yeni bir araştırma alanı olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- AFŞAR, Bilge; (2007), **Yabancı Sermaye Yatırımları ve Dışsal Ekonomiler: Turizm Sektörü Örneği**, Konya Ticaret Odası Araştırma Raporu, Konya.
- ALAGÖZ, Mehmet; Savaş ERDOĞAN ve Nurgün TOPALLI; (2008), "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(1), ss. 79-89.
- BİLGİLİ, Faik; Recep DÜZGÜN ve E. UĞURLU; (2007), "Büyüme, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yurtiçi Yatırımlar Arasındaki Etkileşim", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 23(2), ss.127-152.
- BORENSZTEIN, Eduardo; Jose` De GREGORIO ve Jong-Wha LEE; (1995), "How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?" **NBER Working Paper**, No: 5057, İnternet Adresi: <http://www.nber.org/papers/w5057> Erişim Tarihi: 11.03.2009.
- BOSWORTH, B. ve S. M. COLLINS; (1999), "Capital Inflows, Investment and Growth", **Tokyo Club Papers**, 12, ss. 55-74.
- DE MELLO, L. R. Jr.; (1997), "Foreign Direct Investment in Developing Countries and Growth: A Selective Survey", **The Journal Development Studies**, 34(1), ss. 1-34.
- DEES, S.; (1998), "Foreign Direct Investment in China: Determinants and Effects", **Economics of Planning**, 31, ss. 175-94.
- DEĞER, Kemal ve Ö. Selçuk EMSEN; (2006), "Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Panel Veri Analizleri (1990-2002)", **Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi**, 7(2), ss. 121-137.
- DPT; (2008), İnternet Adresi: <http://www.dpt.gov.tr> Erişim Tarihi: 22.04.2008.
- FİDAN, Erkal; (1993), "Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları", **Eskişehir Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi**, 11(1-2), ss. 129-145.
- GÜNDÖĞAN, Naci; (2002) "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İstihdam Üzerine Etkileri", **Hazine Dergisi**, 14, ss. 19-34.
- HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI; (2008), İnternet Adresi: <http://www.hazine.gov.tr> Erişim tarihi: 22.04.2008.
- İSO; (2007), **Türkiye’nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu**, İstanbul Sanayi Odası Yayınları Veri CD’si, İstanbul.
- KIM D. Deok-Ki ve Jung-Soo SEO; (2003), "Does FDI Inflow Crowd out Domestic Investment in Korea?", **Journal of Economic Studies**, 30(6), ss. 605-622.

- KULA, F.; (2003), "Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler", **Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi**, 4(2), ss. 141-154.
- KUMAR, Nagesh ve Jaya Prakash PRADHAN; (2002), "Foreign Direct Investment, Externalities and Economic Growth in Developing Countries: Some Empirical Explorations and Implications for WTO Negotiations on Investment", **RIS Discussion Papers**, No: 27, İnternet Adresi: www.ris.org.in/dp27_pap.pdf Erişim Tarihi: 10.03.2009.
- MENCINGER, J.; (2003), "Does Foreign Direct Investment Always Enhance Economic Growth?", **Kyklos**, 56(4), ss. 491-508.
- OKSAY, Suna; (1998), "Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi", **Dış Ticaret Dergisi**, 8, İnternet Adresi: <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=1083&icerikID=1194&dil=TR> Erişim Tarihi: 10.03.2009.
- ROMER, Paul M.; (1993), "Ideas Gaps and Object Gaps in Economic Development", **Journal of Monetary Economics**, 32(3), pp. 543-573.
- SAATCİOĞLU, Cem; (2002), "Doğrudan Dış Yatırımlar ve Türkiye", **Mali Çözüm Dergisi**, 61, İnternet Adresi: <http://www.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/61%20MAL%DD%20%C7%D6Z%DCM/18-61%20CEM%20SAAT%C7%DDO%D0LU.doc>, Erişim Tarihi: 10.03.2009.
- ŞEN, Ali ve Murat KARAGÖZ; (2008), "Türkiye'deki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Büyüme ve İhracata Etkisi", İnternet Adresi: <http://iibf.kou.edu.tr/ceko/ssk/kitap50/42.pdf>, Erişim Tarihi: 18.04.2008.
- ŞİMŞEK, Mevlüdiye ve Sema BEHDİOĞLU; (2006), "Türkiye'de Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Uygulamalı Bir Çalışma", **Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi**, 20(2), ss. 47-63.